

² Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве / За ред. В. Н. Денисова, В. И. Евинтова. – К., 1992. – С. 7.

³ Конституция Республики Греция // Конституции государств Европы: В 3 т. – М., 2000. – Т. 1. – С. 657.

⁴ *Άγγελος Σ. Γιοκαροης. Η. Πρακτική των δικαιοδοτιών οργάνων στην εφαρμογή του διεθνούς δικαίου (Ελληνική πρακτική και δυγριτικό πλαίσιο).* – Εκδόσεις Αντ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθηνά–Κομοτηνή, 1986. – Σ. 19.

⁵ Там само. – С. 54.

⁶ *Επ. Σπηλιωτοπουλος. Εγχειρίδιον Διοικητικου Δικαίου, τ. Ι–ΙΙ.* Αθηνά, 1986, 3^η εκδ. – Σ. 65.

⁷ *В. Σκουρης. Το κοινοτικό δικαίο στην ελληνική νομοθεσία και νομολογιαβασικοί προβληματισμοί, εις ΕΕΕυρΔ., 1985, σελ. 3 και επ. – Σ. 34–35.*

⁸ *Κ. Γεωργοπουλος. Η επικυρωσις των διεθνών συνθηκών και η νομοθετική εξουσία, Αθηνά, 1932. – Σ. 16.*

Резюме

Статья посвящена актуальным проблемам современной доктрины международного права в сфере изучения проблем реализации норм международного права на примере конкретной правовой системы Республики Греции.

Summary

The article is devoted to the topical problems of international law regarding to realisation of rules of the international law by example of Republic of Greece.

Отримано 24.06.2009

Ю. М. ПРОКОПЧУК

*Юлія Миколаївна Прокопчук, асистент
кафедри Київського університету права
НАН України*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ІНВАЛІДІВ

Розвиток світу передбачає становлення людини як істоти, яка в більшості асоціюється з еталоном повноцінності без усіляких вад. Усі свої потреби вона може реалізовувати за умови власного бажання. В той же час серед більшості повноцінних людей є і така категорія, що має певні фізичні та психічні вади. Таких людей ще зі стародавніх часів виділено в окрему групу, яка має назву – інваліди (від лат. *invalidus* – безсилий, слабкий, хворий)¹. Саме вони є тією незахищеною категорією, до якої у більшості країн світу ставляться як до такої, що потребує підвищеної уваги суспільства. У визначенні ступеню розвитку держави, її рівня, можна стверджувати, що оцінюванню такого розвитку слугують критерії відношення до жінок, дітей, осіб похилого віку та інвалідів, тобто тих, що є нездатними в силу власного стану реалізувати власні права та свободи. Розгляд питання міжнародно-правового захисту прав інвалідів буде актуальним завжди, бо сам генезис суспільних відносин дає можливість аналізу стану інвалідів. Однак інваліди не є такими індивідами, що не відповідають суспільству, це такі ж самі люди, лише з певними відхиленнями і вони мають право на реалізацію власних свобод, у тому числі й використання права на працю.

Аналіз матеріалів свідчить, що понад 500 мільйонів людей в усьому світі є інвалідами в результаті різного роду фізичних розладів. Вони мають право користуватися тими ж правами й можливостями, що й усі інші люди. Найчастіше вони не можуть вести по-

© Ю. М. Прокопчук, 2009

вноцінний спосіб життя через наявні в суспільстві соціальні й фізичні бар'єри, що перешкоджають їх повноправній участі в суспільному житті. У результаті цього мільйони дітей і дорослих найчастіше змушені вести такий спосіб життя, що веде до їх сегрегації й приниження їхньої гідності, фізичних розладів. Про це свідчать дослідження різних міжнародних організацій, а також документи ООН².

У стандартних правилах забезпечення рівних можливостей інвалідів, які були прийняті Генеральною Асамблеєю ООН (48/96 від 20 грудня 1993 р.), дано визначення поняття терміну «інвалід». Під терміном «інвалід» розуміють «будь-яку особу, яка не може самостійно забезпечити ведення цілком або частково свого особистого і/або соціального життя через недолік від уродженого або не уродженого характеру, фізичних або розумових здібностей»³. Таким чином, права інвалідів протягом тривалого часу стали предметом пильної уваги з боку ООН та інших міжнародних організацій.

Приділяючи увагу вищезазначеній проблемі, світова спільнота розробила нормативно-правову базу. Аналіз міжнародних документів свідчить, що протягом багатьох років загальносвітова політика по відношенню до інвалідів змінювалася: вона пройшла шлях від звичайного погляду за інвалідами до визначення прав, свобод і умов розвитку інвалідів. Як результат цього процесу змін, почали створюватись організації інвалідів, членів їх сімей, прихильників, які виступали за поліпшення умов життя інвалідів. Після Другої світової війни з'явилися такі концепції, як інтеграція та включення інвалідів до нормального життя суспільства. Наприкінці 60-х років у деяких країнах почали розробляти концепцію інвалідності.

Слід зауважити, що головним нормативно-правовим актом на загальносвітовому рівні була і залишається прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини, у якій було проголошено: «Усі люди народжуються вільними й рівними у своїй гідності та правах» (ст. 1), «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи... незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичного або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища» (ст. 2)⁴. 20 листопада 1959 р. була прийнята Декларація соціального прогресу і розвитку, в якій у статті XI проголошено принцип захисту прав і забезпечення «добробуту дітей, старих та інвалідів; забезпечення захисту людей, що страждають фізичними й розумовими вадами». Продовжуючи цей шлях, що стосується захисту прав людини з вадами – інвалідів, 20 грудня 1971 р. Генеральна Асамблея прийняла Декларацію про права розумово відсталих осіб, з метою захисту цих прав.

Наголосимо, що аналіз розвитку населення та стану загальносвітового людства змусив Генеральну Асамблею ООН 9 грудня 1975 р. прийняти Декларацію про права інвалідів⁵, у якій проголошувалися головні права інвалідів, що відповідають положенням Загальної Декларації прав людини та іншим прийнятими документами, які встановлювали дотримання прав та свобод людей з вадами та давали можливість реалізувати їх у життя серед людської спільноти.

У 1980 р. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) прийняла Міжнародну класифікацію дефектів інвалідності й непрацездатності. Цей документ зазначає, що «Інвалідність – це будь-яке обмеження або відсутність (у результаті дефекту) здатності здійснювати ту чи іншу діяльність таким чином або в таких межах, що вважаються нормальними для людини. Відповідно до класифікації ВООЗ, в концепціях зазначених Правил були включені пункти, в яких було дано тлумачення терміну «інвалідність» («disability») [пункт 17]. Зокрема, зазначено, що термін «інвалідність» містить у собі значну кількість різних функціональних обмежень, що зустрічаються серед населення. Як показує практика, люди можуть стати інвалідами внаслідок фізичних дефектів, стану чи здоров'я. У період з 1990 по 1993 рр. Комісія соціального розвитку ООН розробила стандартні правила для забезпечення рівних можливостей інвалідів. 20 грудня 1993 р. Генеральна Асамблея прийняла резолюцію (48/96) про «стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів». Зазначені Правила стали основою для міжнародного права і були прийняті багатьма країнами. Мета зазначених Правил полягає в забезпеченні такого становища, при якому інваліди, як члени суспільства, разом з іншими членами суспільства, мали б рівні права й обов'язки. Виконуючи власні прийняті рішення

ня і акцентуючи підвищену увагу, 20 грудня 1993 р. Генеральна Асамблея ООН проголосила 3 грудня Міжнародним днем інвалідів⁶. Генеральна Асамблея закликала усі уряди запровадити Міжнародний день інвалідів, використовуючи всі можливості для пробудження у людей свідомості щодо тієї користі, яку отримують окремі члени суспільства від інтеграції інвалідів у всі сфери суспільного, економічного й політичного життя. В Україні також 3 грудня було визнано офіційним Днем інвалідів.

Звернімо увагу на те, що не лише на міжнародному рівні було прийнято ряд нормативних актів за допомогою міжнародних організацій. Дослідженню цієї теми приділяли велику увагу такі дослідники як Г. І. Чанишева, Н. Б. Болотіна, В. І. Прокопенко, І. Я. Кисельов, Є. Бондарчук, М. Московченко, Б. С. Беззуб, О. М. Міхатуліна та інші. Саме наукова думка стала основою вищезазначених міжнародних актів та національного законодавства щодо захисту прав людини такої категорії осіб як інваліди. У наукових дослідженнях правового регулювання праці осіб з пониженою працездатністю автори приділяють увагу питанням трудових відносин з інвалідами, і предметом розгляду є питання праці осіб з пониженою працездатністю в цілому, а особливості охорони праці інвалідів практично не розглядалися, тому мета даної роботи – розвідка особливостей охорони праці інвалідів.

Розглядаючи аспект трудових відносин і, зокрема, охорони праці зауважимо, що в кожній країні існують спеціальні норми з охорони праці цієї категорії осіб. В більшості країн Європи встановлена мінімальна квота прийому інвалідів на роботу, правила про пристосування машин і механізмів до особливостей інвалідів працюють, що впроваджено додатковий контроль за звільненням інвалідів (узгодження з державними органами); заборонена дискримінація інвалідів при прийомі на роботу. Так, у ФРН кожний роботодавець, в якого працює понад 10 працівників, зобов'язаний 6% робочих місць надати інвалідам. У Франції, відповідно до закону про соціальну зайнятість інвалідів (1968 р.), на підприємствах 10,3% персоналу повинні становити інваліди праці, 10 % – інваліди війни. В Люксембурзі підприємства з числом працівників понад 25 чоловік зобов'язані прийняти, щонайменше, одного інваліда на повний робочий день. На підприємствах з числом працівників понад 50 чоловік бронь для інвалідів – 2 %, понад 300 чоловік – 4 %. Слід зауважити, що ці норми мають заохочувальний характер для роботодавців: при прийомі на роботу інвалідів понад встановлену норму, вони звільняються від сплати внесків до фонду соціального страхування на цих працівників, їм надається ряд інших пільг, у тому числі податкових. Роботодавці, які не зарезервували відповідно до закону робочі місця для інвалідів, зобов'язані виплачувати компенсаційний податок, зазвичай на користь фонду зайнятості, який спрямовує ці кошти на розширення зайнятості інвалідів⁷.

Привертає увагу й той факт, що у США Закон про інвалідів, прийнятий у 1990 р., передбачив особливо широке коло пільг і зручностей для інвалідів, різноманітні заходи щодо охорони їхньої праці. Він проголошує повну рівність інвалідів з іншими працівниками у всіх сферах трудових відносин. Крім того, визначено обов'язкове спорудження на виробництвах, де зайняті інваліди, спеціальних в'їздів, ліфтів, дверей, підйомників, доріжок для подолання інвалідами з колясками бордюрів і підйомів, особливих пристроїв для нормального доступу осіб із втратою слуху до телефонного зв'язку тощо.

Новим явищем у трудовому праві країн Європи та США стала поява норм як у законодавстві, так і в колективних договорах про встановлення пільг з охорони праці літніх трудящих (осіб передпенсійного віку, особливо тих, що мають тривалий трудовий стаж). Пільги ці досить різноманітні: скорочення тривалості робочого часу при частковій компенсації втрати у заробітній платі, переведення на більш легку роботу, зокрема звільнення від багатозмінної роботи, додаткові відпустки тощо⁸.

У Швеції з 1976 р. діє закон, відповідно до якого особи передпенсійного віку вправі просити про скорочення робочого часу, принаймні на 5 годин на тиждень. При цьому їм може бути компенсовано 50 % втрати у заробітній платі. В Японії з 1971 р. діє Закон № 68 про стабілізацію зайнятості літніх працівників (у редакції 1994 р.). Думається, що це справжній кодекс прав літніх працівників на виробництві. У ньому передбачені

численні заходи щодо забезпечення зайнятості літніх, надання їм допомоги в праце-влаштуванні, тобто створення комфортних умов праці, спеціальних державних органів, покликаних піклуватися про літніх трудящих (центри з використання виробничого досвіду літніх трудящих, центри з використання людських ресурсів «із сивиною на скронях»)»⁹.

Стосовно дотримання прав інвалідів в Україні, перші кроки по створенню правових, економічних та організаційних засад захисту прав людей з фізичними вадами відбулися з прийняттям 21 березня 1991 р. Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»¹⁰. Цим Законом людям з фізичними вадами гарантовано рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в усіх сферах життя суспільства, створення необхідних умов, що дають можливість інвалідам вести повноцінний спосіб життя відповідно до індивідуальних здібностей та інтересів. Як зазначається у Зверненні Верховної Ради України з нагоди Міжнародного дня інвалідів, створюючи відповідну законодавчу базу, держава намагається цивілізовано будувати свої взаємини з громадянами, чий фізичний або психічний стан не дає їм змоги самостійно та всебічно дбати про своє здоров'я. У суспільстві функціонує система соціального захисту населення, виплачуються пенсії, працює служба соціальної допомоги вдома, утримуються за кошти державного та місцевих бюджетів будинки-інтернати для людей похилого віку та інвалідів, діють різні благодійні товариства, підтримується діяльність громадських організацій інвалідів та ветеранів.

Однак не слід сподіватися, що на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки можна швидко підняти загальний рівень життя інвалідів. Але завжди характерною ознакою високої цивілізації було уважне, милосердне ставлення суспільства саме до інвалідів та людей похилого віку і дітей. Адже такі вічні моральні категорії, як доброта, людяність, розуміння та співчуття, не вимагають будь-яких матеріальних витрат. Для цього достатньо лише щирого бажання допомогти. Як відомо, Україна у 1998 р. згідно Протоколу № 170 Генеральної Асамблеї ООН, набула членства в Раді Європи за умови, що вона приведе у відповідність з європейськими стандартами низку чинних та прийме понад 30 нових законів, що сприятиме реальному входженню нашої держави до правового простору цієї організації. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним у контексті вирішення питання гармонізації вітчизняного законодавства з правовими системами Ради Європи, Європейського Союзу тощо є приєднання України до низки угод, що стосуються вирішення проблем інвалідів.

Необхідно підкреслити, що на сьогоднішній день як на міжнародному рівні, так і у більшості цивілізованих країн світу використання терміну «інвалід» є неактуальним, оскільки він має досить принизливий характер (наприклад, з іспанської цей термін перекладається як «такий, що не має цінності»). Наприклад, у польському законодавстві й повсякденному обігу замість слова «інвалід» вживаються терміни «неповносправна особа» або «людина з особливими потребами». В українському законодавстві. Як свідчить проаналізована література з даної проблеми, на жаль, переважно триває використання терміну «інвалід». Тому хотілося б запропонувати для усунення принизливого розуміння цього терміна та відповідно до принципу гуманізму замінити його на «особи з особливими потребами», «особи з певними вадами» або «особи з фізичними вадами» чи подібні до них. Це лише сприятиме спілкуванню, встановленню контакту з такими особами, позбавить незручності та психологічної напруги. На жаль, за останні роки в країні намітилася тенденція до значного збільшення кількості інвалідів. Сьогодні на обліку в органах соціального захисту перебуває понад 2,5 млн. чоловік¹¹. У той же час слід звернути увагу на те, що, за оцінками Міжнародної організації праці, інваліди становлять близько 10 % населення Землі. Це дає підстави для припущення про те, що ще кілька мільйонів фактичних інвалідів через складність процедури одержання статусу інваліда не можуть знайти в Україні юридичного підтвердження свого статусу.

На сьогодні в окремих регіонах України зайнятість серед інвалідів працездатного віку становить 15–20 відсотків, при цьому особливо важка ситуація складається із зайнятістю інвалідів I та II груп, серед яких кількість працюючих вдвічі менше.

Отже, інваліди становлять значну соціальну групу, що потребує особливої допомоги, уваги і турботи з боку держави. Адже при інвалідності не тільки істотно порушуються біологічні функції організму, а й знижується соціальна активність людини. Подолання наслідків інвалідності, відновлення втрачених життєвих функцій допомагають особам з фізичними вадами стати повноцінним членом суспільства. У цьому процесі особливу роль відіграє трудова діяльність, що впливає на життя інваліда, дає йому відчуття необхідності з боку як сім'ї, так і суспільства, допомагає подолати наслідки інвалідності, сприяє реабілітації.

З метою реалізації інвалідами права на працю кожна держава повинна розробляти, здійснювати і періодично переглядати національну політику у галузі професійної реабілітації і працевлаштування інвалідів. Інваліди незалежно від того, втратили вони працездатність чи зберегли її, користуються в нашій державі правом на працю нарівні із усіма працездатними громадянами України (це, зокрема, визначено Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»). Нормативи робочих місць, призначених для працевлаштування інвалідів, визначаються для всіх підприємств, установ і організацій у розмірі не менше чотирьох відсотків від загальної чисельності працюючих; якщо працює від 15 до 25 чоловік – встановлюється норматив у кількості одного робочого місця.

Адміністрація підприємств, установ і організацій (незалежно від форм власності і господарювання) зобов'язана створювати безпечні і не шкідливі для здоров'я умови праці, вживати заходів, спрямованих на запобігання інвалідності, на відновлення працездатності інвалідів. За інвалідами внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання, які проходять професійну реабілітацію, у тому числі професійну підготовку і перепідготовку згідно з індивідуальною програмою реабілітації, якщо з моменту встановлення інвалідності минуло не більше року, зберігається середній заробіток за попереднім місцем роботи із зарахуванням пенсії по інвалідності протягом строку, передбаченого програмою. У таких випадках відшкодування витрат з урахуванням сплачених сум пенсій здійснюється підприємством, установою і організацією, у період роботи на яких настала інвалідність. Постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 1995 р. № 314¹² затверджено Положення про робоче місце інваліда і про порядок працевлаштування інвалідів, яким передбачено, що робоче місце інваліда – це окреме робоче місце або ділянка виробничої площі на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності та господарювання, де створено необхідні умови для праці інваліда. Робоче місце інваліда може бути звичайним, якщо за умовами праці та з урахуванням фізичних можливостей інваліда воно може бути використано для його працевлаштування, і спеціалізованим, тобто обладнаним спеціальним технічним оснащенням, пристосуваннями і пристроями для праці інваліда залежно від анатомічних дефектів чи нозологічних форм захворювання та з урахуванням рекомендації медико-соціальної експертної комісії (МСЕК), професійних навичок і знань інваліда. Це робоче місце може бути створено як на виробництві, так і вдома.

Відповідно до внесених змін до Закону України «Про охорону праці» від 21 листопада 2002 р. зі змінами до ст. 12 Закону України «Про охорону праці» № 1331–IV від 25 листопада 2003 р., чинності з 1 січня 2004 р., інвалідів дозволяється залучати до надурочних робіт та робіт у нічний час (з 10-ї години вечора до 6-ї години ранку)¹³. Однак при цьому роботодавець повинен дотримуватися обов'язкової процедури щодо такого залучення. По-перше, йому необхідно з'ясувати, чи не суперечить така робота рекомендаціям медико-соціальної експертної комісії. По-друге, отримати згоду на залучення до роботи самого інваліда (краще в письмовій формі). По-третє, відповідно до ст. 64 КЗпП України отримати дозвіл виборного органу профспілкової організації (профспілкового представника) підприємства на проведення надурочних робіт.

Ідея рівних прав та надання рівних можливостей у нашій державі ще не є загально-визнаною, багато інвалідів позбавлені доступу до повної вищої освіти, бракує сучасних підходів до питань соціального захисту та допомога родинам, що мають інвалідів. Все це може призвести до формування негативного іміджу України в очах світової спільноти, байдужості та відчуження між людьми, невизнання суспільством інвалідів повно-

правними його членами. Але ж вони такі самі люди, як і всі інші, і мають право жити повноправним життям. Наприклад у Німеччині, в бухгалтерії однієї з компаній продажу машин, у відділі нарахування заробітної плати працювали 18 людей з синдромом Дауна. Їм довірили нараховувати зарплату! Отже вони хочуть і можуть працювати, держава повинна лише створити належні умови для цього.

Таким чином, зважаючи на викладене вище, можна зробити висновок, що вирішення проблеми забезпечення прав інвалідів як однієї з найвразливіших верств населення на сьогоднішній день є доволі актуальним в Україні як на науковому, так і на практичному рівні. Нині держава робить певні кроки щодо надання можливості реалізації прав цією категорією осіб, але в Україні це ускладнюється в більшості положень нормативно-правових актів щодо інвалідів. З приводу цього існує ряд причин, серед яких і неякісна робота державних органів і, насамперед, неготовність самого суспільства визнати рівність прав інвалідів з правами усіх інших людей.

¹ Великий енциклопедичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К., 2007. – С. 330.

² Виступ першого заступника Генерального директора ЮНЕСКО Федеріко Майора на відкритій сесії. Додаток V. Резолюція 1/5. 4/3, прийнята на Двадцятій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО; Всемирная программа действий в отношении инвалидов/ Организация объединенных наций. Нью-Йорк, 1983 р.; Международная классификация дефектов, инвалидности и нетрудоспособности (МСДИН). Всемирная организация здравоохранения. Женева, 1980 год.

³ Действующее международное право в трех томах / Составители Ю. М. Колосов и Э. С. Кривчинова. Том. 1. – М., 1996. – 864 с.

⁴ Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Міністерство закордонних справ України, Декларація від 12/10/48 за номером 995-015.

⁵ Декларация о правах инвалидов. Провозглашена резолюцией 3447 (XXX) Генеральной Ассамблеи от 9 декабря 1975 г. / Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М., 1998. – 784 с.

⁶ Международный день инвалидов. 85-пленарное заседание, 20 декабря 1993 года / Резолюции и решения приняты Генеральной Ассамблеей на сорок восьмой сессии. Том 1. Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 1994.

⁷ Порівняльне трудове право: Навч. посіб. / За заг. ред. А. С. Мацка. – К. 2005. – 176 с.

⁸ Грузінова Л. П., Короткін В. Г. Трудове право України : Навч. пос. для студ. вищ. навч.закл. – К., 2003.

⁹ Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право: учеб. для вузов. – М., 1999. – С. 224

¹⁰ Закон України від 21 березня 1991 р. «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» зі змінами від 5 червня 2003 р. // ВВР. – 2003. – № 39. – С. 448.

¹¹ Ярошенко О. Працевлаштування інвалідів: диференціація та проблеми правового регулювання. // Вісник Академії правових наук. – № 3. – Х., 2004. – С. 98.

¹² «Положення про робоче місце інваліда і про порядок працевлаштування інвалідів», затверджено Постановою КМУ від 3 травня 1995 р. № 314 // Законодавство України про працю. зб. нормат. актів: У 3 кн. – К., 1999 р. – Кн. 1.

¹³ Закон України «Про охорону праці» від 21 листопада 2002 р. зі змінами до ст. 12 ЗУ «Про охорону праці» № 1331-IV від 25 листопада 2003 р. Законодавство України про працю. – К., 2007. – С. 100.

Резюме

Стаття аналізує охорону труда людей с физическими недостатками – инвалидов, как на уровне международно-правовой регламентации, так и на уровне национального законодательства. На основании такого исследования автор дает свое понимание разрешения всемирной проблемы и предлагает обществу и государственным органам не только ставить проблему об положении инвалидов, но и делать реальные шаги по улучшению уровня их жизни.

Summary

The article includes invalids physical work defense analysis on level of international legal enforcement and on level of national legislation. The author gives own vision of world problem decision and proposes to society and governmental structures not only challenge a problem of invalid's state, but to make real steps to improving their life conditions.

Отримано 27.04.2009

Д. В. ПШЕНИЧНЮК

*Дмитро Владиславович Пшеничнюк,
здобувач Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

**КОЛІЗІЙНА ДОКТРИНА ВИРІШАЛЬНОГО ВИКОНАННЯ
ТА ПРИНЦИП ТІСНОГО ЗВ'ЯЗКУ: КОНТИНЕНТАЛЬНА ТРАДИЦІЯ**

Механізм колізійно-правового регулювання, закріплений у ст. 3 і 4 Конвенції про право, що застосовується до договірних правовідносин, складається із двох принципів: автономії волі та тісного зв'язку. Положення цих статей Конвенції спеціалісти називають серцем континентальної кодифікації, оскільки вони визначають механіку вибору права у сучасній Європі¹. Так, за відсутності вибору права, що регулює правовідносини сторін, визначення права, що підлягатиме застосуванню, відбувається на підставі колізійного принципу тісного зв'язку. Цей колізійний принцип є абстрактним, відтак його зміст, тобто право, яке підлягає застосуванню, залежить від обставин конкретної справи та визначається через допоміжні презумпції тісного зв'язку.

Дослідження показують, що застосування тісного зв'язку було знайоме Європі, зокрема поширене в Англії, Франції, Німеччині та інших країнах. Проте використання колізійних презумпцій для встановлення тісного зв'язку стало справжньою правовою новелою для більшості європейських країн, за винятком хіба що Швейцарії, яка ще до появи Конвенції сформулювала фундаментальну доктрину та мала відповідну судову практику в цьому питанні.

Дія більшості колізійних презумпцій Конвенції побудована на доктрині вирішального виконання (characteristic performance). Це означає, що географічно право тісного зв'язку співпадає з країною, де сторона, яка здійснює вирішальне виконання для договору, проживає або веде підприємницьку діяльність.

Аналіз змісту презумпцій Конвенції показує, що вони покликані слугувати апріорними орієнтирами та настановами судді при визначенні виконання, що має вирішальне значення для договору. З одного боку, їх запровадження зумовлене бажанням надати процесу застосування колізійного принципу права тісного зв'язку рис об'єктивності, передбачуваності та прогнозованості в очах судді та сторін договору. З іншого боку, запровадження презумпцій дозволяє покінчити із застосуванням доктрини домислюваного наміру сторін (presumed intention), яка надавала судді право визначати тісний зв'язок суб'єктивно, спираючись не на об'єктивні елементи справи, а виходячи із власних уявлень про те, що вважати такими елементами. Розробники Конвенції, очевидно, не бажали допустити реалізації англійського підходу до встановлення тісного зв'язку, який був схожий на американський або латиноамериканський та зводився до того, що суд розглядав справу без об'єктивних презумпцій та жодних інших настанов.

Розглядаючи аргументи «за» і «проти» запровадження презумпцій у сукупності, насамперед слід позитивно оцінити наявність презумпцій у тексті Конвенції. На нашу дум-